

DƏMİR AĞACDAN ASILAN BEŞİK

I HİSSƏ

PROLOQ

Daşın üzü soyuq olur. Nə günəş şüası ilə qızır, nə də insan hənirtisi ilə isinir. Bu soyuq, qara, üzü parıltılı daş bir deyildi, iki deyildi... Minlərlə daşı çaylaqlardan götürmüşdülər, karxanalarda yonmuşdular, qabar gücünə, taqətdən düşən diz hesabına dağın sıldırım yalına qaldırmışdılar. Burada yumurta sarısından yoğrulan palçıqla birbirinə bənd etmişdilər. Bürcələr ucaltmışdılar, tağlı darvazalar hörmüşdülər, işıqsız zindanlar qurmuşdular.

Buludlara ilişib onları yun əlçimi kimi parçalayan qaya da buz kimi soyuq idi. Quzey divarı çayın sahilindən qartal uçuşu hündürlüyünə qalxan qayanın zirvəsində bünövrə tutmuşdu. Oradan da iyirmi beş, otuz qulac qalxırdı. Ensiz, uzun pəncərəsi lap yuxarıdaydı. Divarı mamır basmışdı, pəncərədən az aralıda daşların arasından dağdağan kolu bitib aşağı sallanmışdı. Pəncərənin yoğun dəmir barmaqlı-

ğını pas basmış, pasın üstünü isə daş xınası örtmüşdü. Pəncərənin aşağısı nov kimi yarıq idi. Bu pəncərədən aşağıya baxmaq hər adamın işi deyildi. Aşağılarda səsi eşidilən çayı həmişə görmək mümkün deyildi. Duman dərəyə yüngül, ağ pərdə çəkirdi. Bəzən də elə qalınlaşırdı ki, sanki o dərələr ağızbaağız qarla dolub.

Düz baxanda meşəli təpələr, dağlar görünürdü. Bu meşələrin üstündə isə bir zirvə ucalırdı. Başı kəllə qəndə oxşayırdı, aşağı getdikcə qarlı şırımlar açılırdı. Nəhəng ağ saqqallı bu zirvə Savalan dağı idi.

– Ana, Savalanın zirvəsinə çıxsan hara görünər?

– Sən ora çıxıb bilməzsən, oğlum. Çox ucadı.

– De görüm, hara görünər?

– Haranı görmək istəyirsən, oğlum?

– Bu yanda Təbrizi, o yanda Dəmir qapı Dərbəndi.

Aləmşahbəyim ağlayırdı. Ceyran gözlərindən qarası mavi, ağı boynundakı “Emruzi bıkır” incisi kimi ağ yaş axırdı. O incinin dənələrinə bənzəyən gilələr yuvarlanıb düşürdü. Amma yanaqlarında kədər əvəzinə şuxluq, alın-da, çatma qaşları arasındakı dünyəndə ağır əvəzinə qürur hissi vardı.

– Niyə ağlayırsan, ana? Qorxursan yıxılam?

– Yıxılmağından qorxmuram, oğul. Sənin Savalana çıxmağını gözlərimin qabağına gətirəndə sevindiyimdən ürəyim kövrəldi.

– Adam sevindiyyindən də ağlayarmı, ana?

– Ağlayar, oğlum, ağlayar.

– Onda mənə Savalana kimi apar, ətəyinə çatdır, özüm qalxacağam.

Aləmşahbəyimin ürəyi sıxıldı. Qızılgülün əyilmiş yarpağına oxşar dodağını inci parıltılı dişlərinin arasında sıxdı.

Qəhər onu boğdu. Sonra bu qəhər əridi, suya çevrildi, ürəyinə axdı, elə bil. Daha bu sevincdən deyildi. Özünü zorla ələ aldı. Oğlu onun əlini dartıb cavab istəyirdi.

– Gedərik, oğlum, gedərik.

Aləmşahbəyim qalxdı. Yeddi yaşına qədəm qoymuş oğlu İsmayılın yumşaq, kiçik barmaqlarını ovcuna aldı, kiçik hücrənin qapısına getdi. Hücrənin səkkiz küncü vardı. Hər küncdən tavanın dəbilqə içərisinə oxşayan səqfinə xəstə gəldirdi. O xətlər birləşən yerdən bir qəndil asılmışdı. Qızıl suyu ilə suvarılmış qəndilin səkkiz şamlıq şamdanı vardı. Şamdanlar bir-biri ilə qızılgül yarpaqları və qönçələri ilə birləşmişdi. Bu güllər və yarpaqlar da çox zərifliklə tuncdan tökülmüşdü. Şamdanlardakı şamlar yarıya qədər yanıbmış, yanlarında üst-üstə qalaqlanmışdı.

Yerə zərif naxışları olan iri xalça salınmışdı. Amma hücrənin ala-qaranlığı xalçanın rənglərini boğmuşdu. Xalçanın, qəndilin incəliyi yanında divarların biri-birinə geydirilmiş iri daşları kobud və köntöy görünürdü. O daşlardan soyuq şüalanırdı, elə bil. Bu hücrə qalanın quzey tərəfində olduğundan heç vaxt buraya gün düşməmişdi. Pəncərədən süzülən sanki aydınlıq gecənin ay işığı idi.

Ana-bala xalçanın üstündən keçib qapıya qədər getdilər və ayaqlarının səsi eşidilmədi. İsmayılın əynində güllü, xaraya oxşar Gəncə parçasından kaftan vardı. Kaftanda təkcə güllər deyil, əli oxlu, qılınclı, gül budaqlarının arasında görünən gənc döyüşçülər də təsvir edilmişdi. Belində gümüş kəmərlər parıldayırdı. Qırmızı atlasdan tikilən şalvarının qırıqları tərpendikcə qırmızı parıltı alınırdı. Ayağındakı məstlər isə qızıl saplarla işlənmişdi. Başında ağ çalma vardı.

Hücrənin palıd qapısı yağlanmış kimi parıldayırdı. Çərçivədən – iki yerdən qapının eninə paslı, ox ucu şəkl-

lində bəndlər uzanırdı. Bu bəndlər yumruq boyda gülmix-la qapıya bərkidilmişdi. Adama elə gəlirdi ki, bu qapını pəhləvanlar var gücləri ilə dartsalar, güclə açılar. Amma İsmayıl əlini atan kimi qapı səssizcə açıldı. İçəriyə gün işığı düşdü. Ananın da, oğlunun da gözləri qamaşdı, əllərini qaşlarının üstünə qoymalı oldular. Bu işıq günəşdən deyil, hücrənin qabağındakı daş hovuzdakı sudan əks eləyirdi. Onlar çıxan hücrə tək deyildi. Yan-yana neçəsi vardı. Hamısının da qapısı uzun bir daş eyvana açılırdı. Eyvanın üstü də tağ şəklində hörülmüşdü. Hər hücrənin qabağındakı sütunların arası çatma qaşlar kimi dartılmışdı. Sütunların arasındakı pillələr hovuz olan daş meydana enirdi. Bura kiçik bir karvansaraya da oxşayırdı. Meydanı hücrələr əhatə eləmişdi. Amma burada çox az adam yaşayırdı. Aləmşahbəyim, oğlanları Sultanəli, İbrahim və İsmayıl bura sığınmışdı. Bir də onların xidmətçisi Səkinə. Bu kiçik şəhər-karvansaray onların məhbəsi idi. Quş quşluğuyla buraya səkə bilməzdi. Onları ağızda dil, gözdə gilə kimi qoruyurdular. Amma neçə ilin içində onlar keşikçiləri görməmişdilər.

Hovuzun yanından bürclərin üstünə pillələr qalxırdı. Ana-bala həmin pillələri qalxdılar. Əvvəllər İsmayılın ayağı bir pillədən o birisinə çatmırdı. Anası qolundan dartıb çıxarırdı! On-on iki pilləni qalxıb bürçə çatdılar. Burada donmuş, qurumuş, daş geyinmiş döyüşçülərə oxşayan qala dişləri yan-yana dayanmışdı. Ana-bala onların yanından keçib gəzinməyə başladılar.

Günəş əyilmişdi. Aşağıdakı dərələri, vadiləri, dağları bənövşəyi rəngə çalan kölgə basmışdı. Təkcə qalanın bürclərini və Savalanı günəş işıqlandırırdı.

– Ana, mən darıxıram. Niyə burdan çıxıb getmirik?
– Hara, oğlum?
– Ərdəbilə, evimizə.
– Evimiz yadına gəlirmi?
– Gəlir. Bir ağ at gəlib həyatımızda ayaqlarını yerə döyüb kişnəyirdi.

Bu sözdən sonra Aləmşahbəyim özünü saxlaya bilməyib hönkürdü. Artıq onun gözləri, qaşları arasındakı düyün də ağlayırdı. İsmayıl təəccüblə dönüb anasına baxdı.

– Sən niyə ağlayırsan? Atın ayağını yerə döyüb kişnəməsinə görə heç gör adam ağlayar? Mən uşağam, heç ağlamıram...

Ağlayan Aləmşahbəyim – Ağqoyunlu hökmdarı Uzun Həsənin qızı, ağlamayan uşaq isə Şeyx Heydər in oğlu İsmayıl idi.

BABA UZUN HƏSƏN, NƏNƏ SARA XATUN, ATA HEYDƏR SƏFƏVİ...

Gün qüruba əyilmişdi. Kirs dağının üstünə toplaşan qara buludlar biri-biri ilə vuruşan əjdahalara oxşayırdı. Amma o əjdahalarda güc, təqət qalmamışdı. Tökülən qanları özlərini və səmanı qan rənginə boyamışdı. İndi daha yavaş-yavaş, halsız-halsız biri-birlərinə ağız atır, quyruqlarını, qanadlarını uzadıb çəkir, elə bil, can verirdilər. Onların arxasında isə nəhəng bir kürədən çıxan, məcməyiyə oxşayan günəş, elə bil, bu qanlı döyüşdən qorxub Kirs dağının dalında gizlənib yaxasını qurtarmağa çalışırdı.

Uzun Həsən, Govur arxının yanındakı təpədə, çadırının yanında dayanıb bu “döyüşə” baxırdı. O qədər dərin fikrə